

tuinjournaal

Welke stad heeft het
oudste stadspark van
Nederland?

Pagina 8 en 9

De hele zomer muziek
in Het Park

Pagina 10 en 11

Kinderen springen
van steen op steen

Pagina 14 en 15

In megasteden bieden
parken ontspanning

Pagina 16 en 17

Ruimte en rust
in de stad

Pagina 26 en 27

thema
stadsparken

JUNI 2016 - JAARGANG 33 - NUMMER 2

STADS PARKEN

TUIN NEDER
LANDSE
STICHTING

Versicolor Tuin, tuin nr. 218 in de Open Tuinen Gids 2016.

De Vriendenhof, tuin nr. 95 in de Open Tuinen Gids 2016. © Tilly Vriend

De Tuinen in Demen, tuin nr. 268 in de Open Tuinen Gids 2016.
© Martje van den Bosch

De Nederlandse Tuinenstichting, opgericht in 1980, streeft naar het behoud van tuinen en parken die van belang zijn door vormgeving, beplanting, cultuurhistorisch karakter en ligging. De NTs voert hiertoe onderzoeken uit en geeft adviezen aan eigenaren, beheerders en overheden over planontwikkeling, herstel, beheer en aanpassingen.

Met hun financiële bijdrage ondersteunen onze donateurs de doelstelling van de Tuinenstichting: het beschermen van waardevol tuinhistorisch erfgoed. De NTs organiseert voor donateurs cursussen, excursies en inleidingen over aspecten van de tuinkunst, tuincultuur en tuin- en landschapsarchitectuur.

Donateurs ontvangen vier keer per jaar het Tuinjournaal en in maart de Open Tuinen Gids met een tuinpas waarmee de NTs-tuinen op de aangegeven data gratis te bezoeken zijn.

Meer informatie over de Nederlandse Tuinenstichting en haar activiteiten?

 Bezoek de website: www.tuinenstichting.nl;
 volg de Tuinenstichting op Twitter, of 'like' de Tuinenstichtingpagina op Facebook.

De jaarlijkse donatie voor particulieren bedraagt minimaal € 47,-, buitenland € 50,-; 5-jaars lidmaatschap € 188,-, dus 1 jaar gratis (buitenland € 200,-); 1 jaar junior/student € 30,- (kopie legitimatie meesturen). Het donateurschap geldt per kalenderjaar en wordt automatisch verlengd, tenzij de donateur opzegt vóór 1 november van het lopende jaar. Daarnaast kent de NTs geschenk- en bedrijfsdonateurschappen. Bij het bureau is informatie te verkrijgen over het doen van schenkingen en legaten.

Voorwoord

De Nederlandse Tuinenstichting signaleert dat de waardering voor stedelijk groen toeneemt. Meer mensen willen 'groen om de hoek', als reactie op nieuwe woonwijken en meer 'verdichting', wat ten koste is gegaan van openbaar groen. Stedelijk groen heeft een zeer positieve invloed op het dagelijkse leven van stadsbewoners. Met een park in de buurt wordt meer gefietst, gewandeld en gesport, het maakt sociale contacten makkelijker en er is meer speelruimte voor kinderen.

In dit Tuinjournaal staat de functie van stadsparken centraal. In omringende landen kwamen stadsparken al begin 1800 in zwang, in Nederland relatief laat. De historie van stadsparken heeft verschillende achtergronden, zo schrijft Julia Voskuil. Zo was Het Park in Rotterdam voormalig particulier bezit. Op verzoek van de Nederlandse Tuinenstichting is Het Park in 2010 aangewezen als rijksmonument.

De Koekamp en het Malieveld in Den Haag zijn al voor 1606 aangelegd als stadspark en zijn waarschijnlijk de oudste stadsparken van Nederland, stelt Ronald van Immerseel. Dankzij een Acte van Redemptie kunnen Hagenaars nog steeds genieten van dit ruim 400 jaar oude stadspark.

De herinrichting van Flora's Hof aan de voet van de Domtoren in Utrecht was een particulier initiatief. Het parkje ademt de sfeer van de kwekerij die hier in de 19e eeuw was gevestigd. Het onderhoud wordt gedaan door vrijwilligers, vertelt Melle Wierper.

Het Thalenpark in Drachten, in 1958 ontworpen door tuinarchitect Hein Otto (1916-1994), behoort tot de honderd 'excellente' monumenten van de wederopbouwperiode, de periode tussen 1940 en 1965. Dit verbaast auteur Marianne van Lidth de Jeude, omdat bij een grondige renovatie van het park oorspronkelijke elementen zijn verdwenen.

Stadsparken zijn groene oases die rust en ruimte bieden. Lara de Graaf beschrijft de functie van stadsparken in wereldsteden als Bangkok, Beijing en Tokyo.

Marian Lenshoek
Hoofdredacteur

NTs-NIEUWS

6 en 7

De NTs heeft diverse vrijwilligersfuncties.

NTs knapt tuinen op in Betondorp.

STADSPARKEN

8 en 9

Koekamp en Malieveld; het oudste stadspark van Nederland

Al voor 1606 aangelegd als stadspark, doen Koekamp en Malieveld een serieuze gooi naar de titel 'oudste stadspark van Nederland'.

Ronald van Immerseel

STADSPARKEN

10 en 11

Het Park, jaarrond in trek bij Rotterdammers

Het belangrijkste van een stadspark is stadsbewoners letterlijk wat 'lucht' te geven. Elk jaar vormt Het Park het sfeervolle decor voor zomerse buitenevenementen zoals het Dunyafestival en de Dag van het Romantische Concert.

Julia Voskuil

STADSPARKEN

12 en 13

Flora's Hof, groene oase aan de voet van de dom

Flora's Hof is een openbare ruimte. Vroeger lag hier een stadskwekerij. In 2009 is het voormalige parkje opnieuw in de 19e-eeuwse stijl ontworpen en aangelegd.

Melle Wierper

STADSPARKEN

14 en 15

Thalenpark Drachten rijksmonument

Renovatie van een monument uit de Wederopbouwperiode. Over de noodzakelijke ingrepen en nieuwe voorzieningen werd overleg gevoerd met de buurt.

Marianne van Lidth de Jeude

STADSPARKEN

16 en 17

Stadsparken in megasteden anders gebruikt

In Bangkok, Beijing en Tokyo worden stadsparken gebruikt om te sporten, te luieren en te eten. En om volop te genieten van de aanleg en de beplanting.

Lara de Graaf

STADSPARKEN

18

De woudreuzen van het Wilhelminapark in Meppel

Leonard Springer was behalve tuinarchitect een groot liefhebber en kenner van bomen en heesters. In het Wilhelminapark in Meppel staan een aantal exemplaren die hij heeft geplant.

Marjan Sorgdrager

STADSPARKEN

19

Presentatie Bergmansstudie op 4 november in Oisterwijk

Op 4 november kunt u in Oisterwijk kennismaken met het werk van landschapsarchitect John Bergmans (1892-1980).

Marianne van Lidth de Jeude en Johanna Karssen

GROEN NIEUWS

20 en 21

Dertig jaar open tuinen aan de Amsterdamse grachten

Op 17, 18 en 19 juni zijn meer dan 30 tuinen van zowel particulieren als instellingen in Amsterdam open voor publiek.

Marian Lenshoek

2016 is Von Sieboldjaar

Arts Franz Balthasar von Siebold introduceerde 200 jaar geleden nu bekende tuinplanten.

Marian Lenshoek

Open tuinen in Groningen, Drenthe en Noordwest-Duitsland

Om de belangstelling voor tuincultuur te vergroten zijn veel particuliere tuinen in Groningen, Drenthe en Noordwest-Duitsland open voor publiek.

Jannie Bos

STADSPARKEN

OPENTUINENCOMMISSIE

22 en 23

Een groene oase in de Leeuwarder binnenstad

Geschiedenis en renovatie van de tuin van het Sint Anthony Gasthuis. Tuinbezoekers kunnen vanaf 2017 genieten van een unieke tuinwandeling in hartje stad.

Nico Kloppenburg

STADSPARKEN

MONUMENTENCOMMISSIE

24 en 25

Stad achter de duinen ontwikkelt internationaal stadspark

In het hart van de Internationale Zone wil de gemeente Den Haag een internationaal stadspark ontwikkelen. Het plan is ambitieus, en de ingrepen zijn erg fors.

Willem Verhoeven

STADSPARKEN

EXCURSIECOMMISSIE

26 en 27

NTs-excursies zomer 2016

Een duurzame samenleving staat centraal bij de tuinen die we bezoeken in Friesland. We bezoeken fraaie, zeer verschillende tuinen rond Eindhoven en maken kennis met *urban gardening* in Rotterdam.

Michiel Plomp

28 en 29

Er stond een vrouw in de tuin

Een boeiende wandeling door de Nederlandse tuingeschiedenis, met de vrouw als gids.

Anne Mieke Backer

30

Revitalizing Vita

Monique Wolak, werkzaam in de tuin van Sissinghurst, verzorgt een blog op onze website. Hierbij een voorproefje van de plannen met de 'Little North Garden'.

Monique Wolak

Opvolging gezocht voor de Opentuinencommissie

Marianne Bielders en Gonne Doorman zoeken opvolgers voor hun taak binnen de Opentuinencommissie. Dit houdt in het bezoeken, beoordelen en beschrijven van tuinen door eigenaren aangemeld voor de Open Tuinen Gids. Enige kennis en ervaring zijn wenselijk. Het betreft het gebied ten zuiden van de grote rivieren. Indien u denkt geschikt te zijn voor dit werk, dan kunt u zich aanmelden bij Gonne Doorman, tel: 0161 492 007, e-mail: gonne.doorman@planet.nl.

Tuinjournaal zoekt redacteur

Heeft u affiniteit met de NTs en schrijft u graag? Het Tuinjournaal zoekt een nieuwe redacteur die ons team van vrijwilligers wil versterken. Interesse? Neemt u dan contact op met hoofdredacteur Marian Lenshoek via marian@lenshoek.com.

Onderzoek samenwerking NTs en Operatie Steenbreek

'Hot item' van de NTs beleidsdag 2015. Tuinen verstenen steeds meer. De contacten van de NTs en Operatie Steenbreek worden hechter. Wij willen elkaars activiteiten versterken. Gedacht wordt aan een pilotproject rond Sociaal Tuinieren, waarbij beide organisaties gaan experimenteren met samenwerking in de praktijk. Steenbreek heeft als doel mensen te stimuleren hun tuin te vergroenen. Steenbreek brengt de negatieve gevolgen van verstening vaak op ludieke en aansprekende wijze onder de aandacht. Wordt vervolgd.

Gezocht: notulist(e) voor vergaderingen NTs-bestuur en Monumentencommissie

De NTs is op zoek naar een notulist(e) voor de vergadering van het bestuur en de Monumentencommissie. Voor meer informatie, stuur een e-mail naar info@tuinenstichting.nl.

Vrijwilliger website gezocht

Wij ontvangen steeds vaker het verzoek om tuinevenementen op onze website te plaatsen. De agenda vol (tuin)evenementen wordt goed bekeken; wij verspreiden de berichten ook via Twitter en Facebook. Het plaatsen van berichten op onze website agenda kost veel tijd. Daarom zoeken wij voor dit leuke werkje een vrijwilliger met goede schriftelijke vaardigheden die handig is met de computer. Het gaat om tussen de tien en twintig berichten per week. Als u interesse voor deze vrijwilligersfunctie heeft, stuur dan een e-mail aan info@tuinenstichting.nl.

Wiltfang geeft 25% korting op aanschaf gereedschap voor Sociaal Tuinieren

Tuingereedschap moet je leren hanteren. Bij ons Sociaal Tuinieren-project sneuvelt het dan ook nog wel eens. Het project heeft het allerbeste en het allersterkste gereedschap nodig - maar dat is duur.

De Wiltfang heeft ons Sociaal Tuinieren-project genereus gesponsord en biedt 25 % korting aan op het hoogwaardige tuingereedschap dat wij bij hen (met geld van fondsen) hebben aangeschaft. Wij zijn De Wiltfang erg dankbaar voor deze genereuze geste! Op 11 april kwam het mooie nieuwe gereedschap bijzonder goed van pas.

De Wiltfang®

Sociaal Tuinieren bestaat 5 jaar, speciale projectdag in Betondorp 11 april

In de afgelopen 5 jaar zijn in de wijk waar Johan Cruyff opgroeide, Amsterdam Betondorp, met veel succes tientallen voor- en achtertuinen opgeknapt door ons Sociaal Tuinieren-project. Op maandag 11 april is het vijfjarige bestaan van Sociaal Tuinieren gevierd met een bijzondere projectdag. Met 20 vrijwilligers van allerlei achtergronden is hard gewerkt in de stralende voorjaarszon om 9 tuintjes op te knappen. Er is veel gewied en gesnoeid, er zijn tegels schoongemaakt en er zijn mooie nieuwe planten geplant. Het warme weer trok veel bewoners en zo ontstonden er levendige gesprekken. De meeste bewoners waren dolblij dat hun tuintje opgeknapt werd, omdat ze het zelf vroeger graag deden, en nu niet meer kunnen. Enthousiaste vrijwilligers van de NTs zorgden voor het precisiewerk.

Enquête onder donateurs NTs

Dit voorjaar is een enquête gehouden onder donateurs van de NTs. Het bestuur wil graag weten wat onze donateurs van ons vinden, wat wij beter kunnen doen, en waar wij ons in de toekomst het beste op kunnen gaan richten. De conclusies worden in het Tuinjournaal van september gepresenteerd.

'Tuin van de Maand' wordt voortgezet in 2016

Het succesvolle 'Tuin van de Maand' concept, wordt in 2016 voortgezet. Iedere maand krijgt één tuin, met op dat moment veel mooie details, extra aandacht. De tuin is te vinden op de website en staat in de digitale nieuwsbrief, daarnaast posten we op Facebook en Twitter.

Aanvullingen en rectificaties

Open Tuinen Gids 2016

Provincie Friesland

Tuin nr. 32, De Oude Pastorietuin in Easterein: het dorp draagt ook de naam Oosterend (gem. Littenseradeel), zie het artikel over deze tuin in het Tuinjournaal van maart.

Provincie Drenthe

Tuin nr. 53, Beelden in Gees: gratis dag voor donateurs: zo 24 juli.

Provincie Overijssel

Tuin nr. 75, PlantZoentje in Albergen: gratis dag voor donateurs niet op 18 en 19 juni maar op een willekeurige dag tijdens de vier weekenden van Rondje tuinen Twente (zie Gids pag. 104 en www.plantzoentje.nl en www.rondjetuinentwente.jouwweb.nl).

Tuin nr. 97, Hof aan de Reune in Willemsoord: entree € 2,00 of € 5,00 incl. koffie/thee en lekkernij.

Provincie Gelderland

Tuinevenement 'De Brummense Tuinenronde' op zo 19 juni en zo 7 augustus: **Tuin 'Het Holt' (nr. 136)** is geen deelnemer en er is geen uitgave van een passe-partout. Wel doen mee: **Tuin nr. 113** (De Brummense Overtuin), **nr. 114** (Spaensweerd), **nr. 115** (Het Rhienderenseveld) en **nr. 116** (Tuin aan 't Leusven).

Provincie Noord-Holland

Tuin nr. 219, De Cercishof in Middelie: route: vanuit Amsterdam op N 247 voorbij Edam neem links de afslag Middelie tot aan T-splitsing, daar rechts tot laatste huis rechts voor het spoor = nr 6.

Provincie Noord-Brabant

Tuin nr. 284, de Garst in Maurik, ligt niet in Noord-Brabant maar in Gelderland.

Koekamp en Malieveld, het oudste stadspark van Nederland

Met de klok mee:

De kaart van Den Haag door C. Bos en J.J. van Ham uit 1617. Gemeentearchief Den Haag, uitsnede (1618).

De kaart van het Huis ten Bosch door Pieter Floris van der Sallem (1645). Nationaal Archief

“Gezicht van het Nieuwe Voorhout komende uyt het Bos tot ’s-Gravenhage” door L. Schenk uit 1720. Gemeentearchief Den Haag

Veldminuut van de Topografisch Militaire Kaart uit 1840. Nationaal Archief

In augustus 2006 kopte het AD “strijd om oudste stadspark van Nederland”. Jarenlang ging Schiedam er vanuit dat haar Plantage, in 1767 aangelegd door de toenmalige stadsarchitect Van Bol’es, het oudste stadspark van Nederland was. Maar in 2006 schoof Stichting Boombehoud Vlaardingen “Het Hof” naar voren dat al op een kaart uit 1619 voorkomt. De secretaris van de stichting gaf in hetzelfde artikel echter ruitelijk toe dat de tuin “oorspronkelijk niet is aangelegd als een Stadspark”. In 2015 heeft Stichting In Arcadië in opdracht van de gemeente Den Haag en Staatsbosbeheer onderzoek verricht naar de ontwikkelingsgeschiedenis van de Haagse Koekamp en Malieveld. Uit dit onderzoek blijkt verrassend genoeg dat Koekamp en Malieveld al voor 1606 zijn aangelegd als stadspark, waarmee zij een serieuze gooi doen naar de titel “oudste stadspark van Nederland”.

Tekst: Ronald van Immerseel

Acte van Redemptie

Tot het begin van de Nederlandse Opstand in 1568 wordt Den Haag aan de oostzijde begrensd door een uitgestrekt afgesloten grafelijk jachtgebied: het Haagse Bos. In het direct tegen de stad gelegen deel van het bos wordt in de beginjaren van de opstand flink hout gekapt ten behoeve van de oorlogsvoering. Daarna gebruiken de inwoners de resterende bomen voor het herstel van de oorlogsschade aan hun huizen. Gevolg is dat dit deel van het Haagse Bos verandert in een onvruchtbare kale zandvlakte.

De Staten van Holland besluiten vervolgens om het Haagse bos te kappen om de kosten van de oorlog te kunnen betalen. Den Haag mag de kaalkap afkopen voor het immense bedrag van 6.000 ponden. De onderhandelingen hierover leiden uiteindelijk tot de beroemde Acte van Redemptie waarin Willem van Oranje belooft dat het Haagse Bos nooit zal mogen worden verkocht om te kappen ten behoeve van het publiek belang of ander belang.

Aanleg

Tussen 1594 en 1606 wordt de boomloze zandvlakte geëgaliseerd en de grond bemest met huisafval en ingericht tot stadspark. Voor de afvoer van zand en de aanvoer van huisvuil graaft men in 1594-1595 het Smidswater en de Prinsessegracht. Om de kosten te dekken, worden langs de Prinsessegracht bouwkvavels uitgegeven. Ter plekke van het huidige Malieveld, wordt een grote lindenplantage in Hollands-classicistische stijl aangelegd. Deze bestaat uit vierkante vakken omgeven door wandellanen. Aan de Benoordenhoutse zijde wordt een maliebaan aangelegd die in 1606 gereed komt. Aan de zuidzijde wordt een omheinde hertenkamp aangelegd; de Koekamp. Tussen Koekamp en de lindenplantage legt men de iepenplantage aan met een brede wandellaan in het midden. Deze laan,

de huidige Koekampaan, vormt de verbinding tussen het Korte Voorhout en het Haagse Bos met de stadhouderlijke buitenplaats “Oranjezaal” (later Huis ten Bosch). Ter verfraaiing van deze majestueuze uitvalsweg van Den Haag krijgt het Korte Voorhout een laanbeplanting.

Latere ontwikkelingen

De lindenplantage transformeert begin 18^e eeuw tot het huidige door lanen omgeven Malieveld dat als exercitie- en evenemententerrein dienst doet. De naam Malieveld verwijst naar de voormalige kolfbaan. De Koekamp is in 1836 door Johan David Zocher jr. omgevormd tot het huidige park in landschapsstijl. De herten als belangrijkste attractie zijn gebleven. De Koekampaan verbindt het park nog steeds met de stad en Korte Voorhout. De verbinding van de stad via de Koekampaan met het Haagse Bos is met de aanleg van de Utrechtse Baan in 1976 verloren gegaan. Terwijl Den Haag in de 19^e en 20^e eeuw sterk groeit, blijven Koekamp en Malieveld met dank aan de Acte van Redemptie grotendeels gespaard, zodat de Hagenaars en Hagenezen tot op heden kunnen genieten van dit ruim 400 jaar oude stadspark.

De Koekamp. Fotografie: Ronald van Immerseel

Het Park, jaarrond in trek bij Rotterdammers

De omschrijving van een stadspark is volgens ‘Van Dale’ “een door de stad onderhouden openbaar park”. Het belangrijkste van een stadspark is echter stadsbewoners letterlijk wat “lucht” te geven. In omringende landen kwamen stadsparken al begin 1800 in zwang, in Nederland relatief laat. Een van de eerste is het Amsterdamse Vondelpark (circa 1865), ontstaan uit particulier initiatief. De historie van stadsparken kent uiteenlopende achtergronden. Het Park in het Rotterdamse Scheepvaartkwartier is bijvoorbeeld ontstaan uit een buitenplaats en... havenslib.

Tekst en fotografie: Julia Voskuil

In 1875 kocht de gemeente Rotterdam buitenplaats De Heuvel aan, waaruit Het Park is ontstaan, een van de vier stadsparken die Rotterdam tot de hoofdstructuur van de openbare ruimte rekent. De andere drie zijn het kleine, moderne Museumpark aan de overzijde van de Westzeedijk, het grotere Kralingse bos en het Zuiderpark. Het Park – bij gebrek aan officiële naam wel Euromastpark genoemd – overstroomde tijdens de watersnood in 1953 en diende voor manifestaties zoals Rotterdam Ahoy', E'55* en in 1960 de (eerste) Floriade. Desondanks heeft Het Park veel cultuurhistorische waarde behouden en wordt geïnvesteerd in herstel en onderhoud.

Twee generaties Zocher

De landschappelijke inrichting van de buitenplaats door Jan David Zocher en zijn zoon Louis Paul (werkzaam in de periode 1852-1862) is goed herkenbaar in stilelementen zoals de vloeiende lijnvoering. Majestueuze bomen, bosschages, grote gazons en vijverpartijen vormen elk jaar het sfeervolle decor voor zomerse buitenevenementen zoals het Dunyafestival en de Dag van het Romantische Concert in augustus. Dit zondagse muziekfeest begint rond 13.00 uur en eindigt om 22.00 uur met het maanlichtconcert (2016: 21 augustus, 2017: 20 augustus). Op paden en gazons wordt dan in stijl geflaneerd en gepicknickt, terwijl vanaf vele podia live muziek opklinkt. Niet alleen in de zomer genieten Rotterdammers van Het Park. Zodra de zon maar even doorbreekt, zijn er zelfs hartje winter spelende kinderen, wandelaars, joggers en ook toeristen te vinden. Een heemtuin aan de voet van de Euromast heeft een bosachtig karakter. Ook hoogteverschillen maken Het Park aantrekkelijk. Het hoogste deel werd in 1896 opgeworpen met havenslib, ‘de bult’. Hier ligt het befaamde restaurant Parkheuvel, met uitzicht over de Nieuwe Maas en de spectaculaire skyline.

Rijksmonument

Het Park is in 2010 aangewezen als rijksmonument, waartoe de NTs in 2004 een verzoek deed. Reeds in 2000 kregen aanwezige gebouwen die status zoals Het Heerenhuys (1760), het witgepleisterde Koetshuis (1858) en de Noorse Kerk (1914) aan de Westzeedijk, naast het imposante toegangshek (1908). De mooie houten kerk is gebouwd als Noorse staafkerk en bedoeld voor zeelieden. In het Koetshuis is recent een laagdrempelige horecagelegenheid geopend, Parqiet. Twee grote standbeelden sieren de parkentree, Tollens (beroemde in Rotterdam geboren dichter, 1780-1856) en koningin Wilhelmina bij haar terugkeer uit Engeland. Haar karakteristieke hardstenen beeld van Charlotte van Pallandt werd op 4 mei 1968 onthuld op de hoek van de Westerkade en de Westerlaan.

Was er aanvankelijk een goede verbinding met het centrum van Rotterdam en de woongebieden, van lieverlee ontstond meer een eilandkarakter te midden van drukke verkeersstromen (Westzeedijk, Maastunnel). Met de herontwikkeling van de Mullerpier kreeg Het Park weer meer aansluiting bij de stedelijke sfeer. In 2008 werd de aansluitende Westerkade vergroend met grote plantvakken en een uitbundig beplantingsontwerp van Piet Oudolf.

Floriade 1960

De eerste, officieel erkende wereldduinbouwtenoonstelling kreeg de naam Floriade en werd in 1960 gehouden in Het Park. Er kwamen tijdelijke voorzieningen zoals een kabelbaan, maar ook een blijvend element, de ruim 100 meter hoge Euromast van architect Maaskant. Lange tijd was dit het hoogste bouwwerk van Nederland en hét symbool van Rotterdam; met de latere Spacetower kwam er nog eens 85 meter bovenop. Evenals eerdere manifestaties had de Floriade 1960 veel invloed op Het Park, maar het maakte ook een opknapbeurt mogelijk. Zo werd een Oudhollandse tuin aangelegd voor Het Heerenhuys naar ontwerp van J.H.R. van Koolwijk en recent gerenoveerd. Tegenover Het Park aan de Kievitslaan ligt Schoonoord, de tuin van het voormalige huis van de familie Mees en sinds 1973 toegankelijk. Het vormt samen met Het Park een oase van groen en rust in een bij uitstek bedrijvige stad.

www.hetheerenhuysrotterdam.nl
www.dagvanderomantischemuziek.nl
www.rotterdam.nl

*Rotterdam Ahoy (wederopbouw Rotterdamse Haven, 1950), E55 (Nationale Energie Manifestatie, 1955) t.g.v. tien jaar wederopbouw. Zie voor meer informatie: www.wederopbouwrotterdam.nl

Stadsparken

Elk stadspark heeft zijn eigen historie. De Haarlemmerhout in Haarlem was bijvoorbeeld aanvankelijk een recreatiebos - het oudste van ons land - en al in de 16e eeuw vrij toegankelijk voor wandelaars. Later kreeg het een meer parkachtig karakter. In 1874 had de opheffing van de vestingwet tot gevolg dat tal van bolwerken werden omgevormd tot wandelpark, zoals in Schoonhoven. De NTs adviseerde hier enkele jaren terug over de renovatie. En in 1921 werd de woningwet van kracht, waarbij de aanleg van een stadspark verplicht werd boven een inwonertal van 10.000. De parkinrichting krijgt dan ook deels een meer recreatief karakter, met sportvelden en speelplekken. Nu worden nieuwe stadsparken weer programmatisch ontworpen. Naast architectonische vormgeving is er aandacht voor een natuurlijk beeld, waterberging, sport en spel.

Impressies tijdens de Dag van de Romantische Muziek, dit jaar op zondag 21 augustus.

thema
stadsparken

De monumentale poort aan de Servetstraat dateert uit 1634 (rijksmonument) en leidt nu naar Flora's Hof.

De wimbergen zijn bouwfragmenten uit de Domtoren en hebben samen met het leifruit een plaats gekregen in het definitieve ontwerp.

De drinkfontein is opnieuw gegoten naar een eerder ontwerp uit de stad Utrecht.

De zandstenen zonnwijzer is gesponsord door de Duitse Orde. Op de bronzen plaat het wapen van de orde naast het logo van Flora's Hof.

Door de fruitbogen is op een reproductie van een oude foto de kwekerij van Van Gendt te zien, de opvolger van de familie Van Lunteren. De foto geeft een goed sfeerbeeld van de situatie rond 1925.

Links: Flora's Hof is een openbare ruimte aan de voet van de domtoren.

Flora's Hof, groene oase aan de voet van de dom

Flora's Hof is een openbare ruimte aan de voet van de Domtoren in Utrecht. Vanaf 1803 lag daar de stadskwekerij van Van Lunteren. Het voormalig parkje is er sinds de jaren zestig en is in 2008 door Groenpartners opnieuw ontworpen en aangelegd in de 19e eeuwse stijl. Als ode aan de beroemde kweker en tuinarchitect Van Lunteren.

Tekst: Melle Wierper Fotografie: Groenpartners

De historie van deze plek gaat terug tot de versterkte nederzetting die de Romeinen hier bouwden. De westelijke tuinmuur van Flora's Hof was ooit de oude grens van het Romeinse castellum. In de Servetstraat, tussen Domtoren en Oude gracht, markeert een stalen kunstwerk in het wegdek de vroegere begrenzing van het fort. Het castellum is het centrum gebleven van de stad Utrecht. Hier verrees vanaf 1254 een indrukwekkend gotisch bouwwerk: het Domkerkcomplex. Aan de voet van deze kerk vindt u Flora's Hof. De Utrechtse bisschoppen woonden tot 1580 in het bisschoppelijk paleis aan de Donkere Gaard, het terrein achter de huidige werkplaats van het museum Speelklok

tot Pierement, de achterburen van Flora's Hof. In 1800 werd het bouwvallige paleis verkocht en twee jaar later met de grond gelijk gemaakt.

Tuincentrum avant la lettre

De kwekerij Flora's Hof, vernoemd naar de Romeinse godin van de lente en de bloemen, werd begin 19e eeuw gestart in de Servetstraat. De gronden die vrijkwamen na de sloop van het bisschoppelijk paleis werden in mei 1803 aangekocht door Hendrik van Lunteren. Aan de voet van de Domtoren vestigde Van Lunteren een bloemisterij en plantenkwekerij voor bomen, heesters en vaste planten, met daarop kassen, een waterpomp en een oranjerie. Er ontstaat een tuincentrum avant la lettre. Van Lunteren had een succesvolle carrière als plantenkweker. Daarnaast was in heel Nederland vraag naar zijn ontwerpen voor buitenplaatsen en stadsparken.

Bezoekers uit heel Europa kwamen naar de kwekerij en de 'eenvoudige' loonwerkerszoon Hendrik werd door koning Lodewijk Napoleon geëerd met de titel 'Fleuriste du Roi'. Tot 1911 hebben drie generaties Van Lunteren een fameuze naam opgebouwd, totdat het bedrijf in handen komt van Bloemisterij A.J. Van Gendt. De plantenverkoop vond plaats tot 1943. Het oorspronkelijke terrein van de voormalige kwekerij was vele malen groter en werd in toenemende mate met woonhuizen bebouwd. Nu resteert slechts een klein hofje.

Ontwerp in de geest van Van Lunteren

Als ode aan de verdwenen kwekerij kan de bezoeker in Flora's hof tuinonderdelen zien, zoals men deze in een bloementuin en kwekerij uit de 19e eeuw aantrof. Een verhoogd bloembed met vaste planten en eenjarige is het markante centrum van de tuin. In de bloembedden groeien plantensoorten zoals gebruikt door Van Lunteren. In het eerste voorjaar na de aanleg sieren historische tulpensoorten de plantkuipen. *Tulipa* 'Duc van Tol Aurora', *Tulipa* 'Absalon' en *Tulipa viridiflora* zijn tulpen die omstreeks 1700 reeds bekend waren. Een kwekerij uit de negentiende eeuw kan niet zonder fruitbomen. Leifruit is om die reden opgenomen in het ontwerp en geplaatst tussen de wimbergen. De wimbergen zijn bouwfragmenten uit de Domtoren die een plaats hebben gekregen in het ontwerp. Historische perenrassen worden over metalen bogen geleid. Oude traditionele materialen zoals drielingen zijn gebruikt als verharding. Het plantentheater, de grasboogjes, de drinkfontein, de zonnwijzer en de specifieke witte bankjes zijn belangrijke elementen in het uiteindelijke ontwerp.

Groenpartners is bedrijfsdonateur van de Nederlandse Tuinenstichting.

Informatie

Het in 2008 nieuw ingerichte Flora's Hof is een particulier initiatief van Stichting 'Vrienden van Flora's Hof' met substantiële steun van stad en provincie Utrecht en mede mogelijk gemaakt met Europese subsidies. Op 16 september 2008 kon Groenpartners beginnen met de herinrichting. Eind 2009 was de basisaanleg van de tuin klaar. Nadat nieuwe sponsors zich hadden gemeld, is de tuin aangevuld met een plantentheater en kuipen. Vrijwilligers zorgen nu voor het onderhoud van Flora's Hof. De tuin is overdag vrij toegankelijk.

Er is weer een open tuinendag op 2 juli 2016. Flora's Hof is dan ook open.

Flora's Hof
Achter Servetstraat 5
3512 JG Utrecht.
www.florashof.nl

Openingstijden: maandag t/m zaterdag:
10.00 - 17.00 uur; zon-en feestdagen: 12.00 - 17.00 uur (gesloten op 1e en 2e Kerstdag; Nieuwjaarsdag en Koningsdag).

Thalenpark Drachten rijksmonument

Een jaar geleden, in de tweede tranche van de Wederopbouw-Rijksmonumentenverklaring¹ werd het Thalenpark in Drachten tot rijksmonument verklaard. Het hoort daarmee tot de honderd ‘excellente’ monumenten van de Wederopbouwperiode, de periode tussen 1940 en 1965. De vreugde in Drachten was groot, vooral omdat in het noorden van het land weinig groene rijksmonumenten zijn.

Tekst en fotografie: Marianne van Lidth de Jeude

De reactie was er ook een van verbazing, omdat het park recent een grote renovatie heeft doorgemaakt, waarbij oorspronkelijke elementen verdwenen. De hoge, karakteristieke lanen van suikeresdoorns zijn voor een deel gekapt, de oorspronkelijke struikbeplanting is geruimd en er zijn nieuwe speel-elementen gekomen.

Landschapsarchitect ir. Hein Otto werkte 25 jaar lang voor de gemeente Smal-lingerland (Drachten). Hij ontwierp er voor de nieuwe woonwijken groen-structuren, parken en de tuin van de burgemeester. Otto reisde jarenlang vanuit Utrecht naar Drachten om de uitvoering van de plannen te begeleiden. Hij ontwierp het Thalenpark tussen 1958 en 1963, binnen het stedenbouw-kundige plan van Bureau Kuiper Compagnons Rotterdam. De vormgeving en de beplantingskeuze zijn sober: een haakvormige vijver met aan één zijde zittrappen, een speelplein, een groot rechthoekig grasveld met verspreid staande grote bomen, stroken bloeiende struiken en veel gras.

Protest tegen bouw supermarkt

In 2007 werd het voortbestaan van het park bedreigd door de bouw van een supermarkt. In een krantenartikel werd de gemeente beschuldigd van ‘parkangst’.² De protestgroep van burgers vond geen gehoor bij de gemeente. Maar de toenmalige minister Plasterk van OCW steunde hen. Zij bereikten dat de bouw niet doorging en de gemeente 1 miljoen euro vrijmaakte voor de parkrenovatie.

Renovatie

Eric Tilma³, projectleider en coördinator groen-voorzieningen van de gemeente Smal-lingerland, benadrukt hoe leidend Otto’s ontwerp was voor de renovatie. De betrokken landschapsarchitect was Rob Lindemans. De gemeente is dicht bij het oorspronkelijke ontwerp gebleven, dan het eerder opgestelde renovatieplan van de Gront-mij⁴. Vóór de renovatie was het park aan drie zijden omringd door lanen van hoge suikeresdoorns (uit hun krachten gegroeid). De struikbeplantingen waren rommelig, de bomen op het grasveld verdrongen elkaar en de zit- en speelvoorzieningen waren verwaarloosd. Over de noodzakelijke ingrepen en nieuwe voorzieningen werd overleg gevoerd met de buurt. De suikeresdoorns werden aan twee zijden van het park gekapt en vervangen door jonge bomen. Om de schok te verzachten, is de laan aan de derde zijde gespaard, maar ook daar zal op termijn gekapt en vervangen worden. Minder vitale bomen op het grasveld werden gerooid, majestueuze bomen vrijgezet.

Door de ingrepen is de oorspronkelijk bedoelde transparantie weer terug.

De walkanten van de vijver zijn hersteld en er is een nieuwe watercascade. De bomen, de oorspronkelijke door Otto gekozen, populier, wilg, kastanje, linde, zilversdoorn en vleugelnoot beheersen de ruimte. De struikborders zijn vervangen door robuuste vaste planten, afgewisseld met bollen van *Buxus*, ontworpen door Douwe de Haan, medewerker Groenvoorzieningen.

Het park is levendig: mensen zitten op de banken en betonnen elementen op het plein, kinderen springen van steen tot steen in het water.

Groene buffer

Het Thalenpark is ontworpen als een onderdeel van de groenstructuur van woonwijk ‘De Swetten’. Het park moest de groene buffer vormen tussen het Philips fabrieksterrein en de wijk. Het is echter niet zo dat de woonwijk, die ook ontworpen is door Otto en Kuiper Compagnons, minder groen is. Jammer is dat het deel van het park aan de over-kant van de straat, aan de voet van de hoge flatgebouwen, niet meegenomen is in de parkre-novatie. Dat deel, in beheer bij een woningbouw-vereniging, ligt er onverzorgd bij. De groenstructuur van de aangrenzende woon-straten spreekt dezelfde vormtaal als het park. De beplanting is recent ook gerenoveerd naar de plannen van Otto. Bij de entrees van de woningen zijn weer perken met haagjes van veldesdoorn.

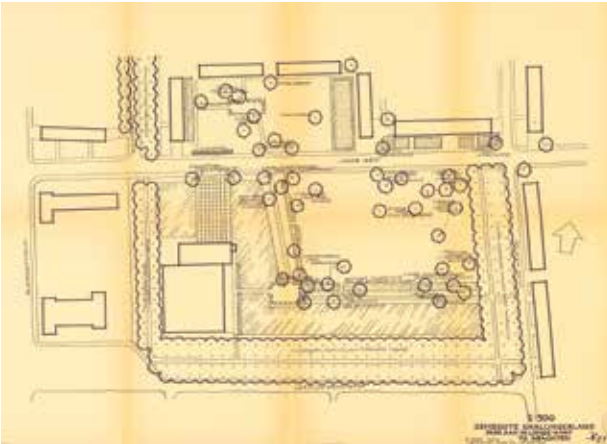
De schoonheid van de wijk wordt gevormd door de ruime opzet, de lichte appartementgebouwtjes⁵ en de eenvoudige, ruime parkjes van vleugelnoot-bomen op simpel gras.

Met dank aan Erik Tilma, gemeente Smal-lingerland, zijn voorganger Sipke de Boer en het Gemeentearchief Smal-lingerland.

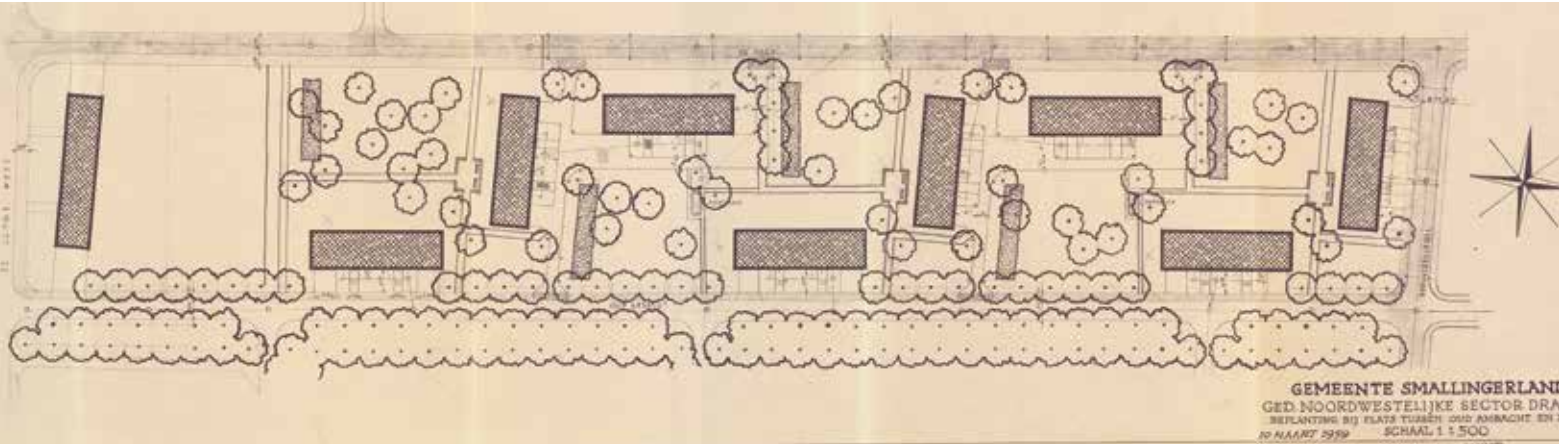
- 1 De rijksmonumenten van de wederopbouw zijn in twee tranches vastgesteld: de eerste voor de architectuur van de periode 1940 -1958, de tweede van de periode 1959 -1965. Zie www.cultureelerfgoed.nl.
- 2 Karstkarel, Peter, *Help Drachten af van zijn ‘parkangst’*, Leeuwarder Courant, 6 febr. 2007.
- 3 Informatie Erik Tilma, coördinator groenvoorzieningen van de gemeente Smal-lingerland.
- 4 Renovatieplan Thalenpark Drachten, Grontmij, 2003, opgesteld door o.a. ir. Vincent Grond.
- 5 Ontworpen door architectenbureau Van den Berg te Arnhem in 1957.

Openbaar groen aan de Oud-Ambacht, 2015.

Ontwerp Thalenpark van ir. H. Otto, 1958. Bron: Wageningen UR, Special Collections, nr 39.014.03.

Ontwerp groenstructuur Oud-Ambacht van ir. Otto. Bron: Wageningen UR, Special Collections, nr 39.120.05.

Majestueuze bomen op het grasveld, 2015.

1

6

3

4

2

5

STADSPARKEN IN MEGASTEDEN ANDERS GEBRUIKT

- 1: Fietsen in het Lumpini Park.
- 2: Zicht vanuit het park op de stad.
- 3: Lumpini Park in Bangkok.
- 4: Dans van linten in het Jingshan Park.
- 5: Perfect gemanicuurde heesters en bomen staan gerangschikt rond waterpartijen en groene gazons in Shinjuku Gyoen.
- 6: Educatie in Shinjuku Gyoen.

❧ stadsparken in megasteden ❧

U kent misschien wel het zomerbeeld van het bekendste park van Nederland: het Vondelpark. Wanneer het park bijna uit z'n voegen barst van de toeristen, kinderfeestjes en picknickende Amsterdammers. Het Vondelpark vormt echter een uitzondering. Veel parken in Nederland worden met name gebruikt om een wandeling te maken of om de hond uit te laten. Maar hoe is dat in hoogstedelijke gebieden als Beijing, Tokyo en Bangkok? Hoe worden parken daar gebruikt?

Tekst: Lara de Graaf

Fotografie: Lara de Graaf
en Dennis Duis

Harmonische compositie

Een van de grootste en meest populaire parken van het 13 miljoen zielen tellende Tokyo is de 58 hectare grote Shinjuku Gyoen National Garden. Ontstaan als privétuin in de 'Edo periode' (1603-1867), later omgevormd naar botanische tuin en sinds 1903 eigendom van de keizerlijke familie. In de Tweede Wereldoorlog is het park zwaar beschadigd, vervolgens gerestaureerd en in 1949 opengesteld voor publiek. De huidige indeling van Shinjuku Gyoen dateert uit 1906 en is ontworpen door de Franse landschapsarchitect Henri Martinet, een leerling van Edouard André, de voorman van de Franse landschapsarchitectuur in de late 19e eeuw.

Het perfect onderhouden park is opgebouwd uit drie delen: een traditionele Japanse tuin, een formele Franse tuin en een Engelse landschapstuin. Perfect gemanicuurde heesters en bomen staan gerangschikt rond waterpartijen en groene gazons. Martinet heeft bij zijn ontwerp Japanse elementen zoals kersenbomen en waterpartijen met eilanden en bruggen, in een 'westerse' compositie geplaatst. Het resultaat is een harmonische compositie.

Het park is dan ook een interessant voorbeeld van de (wereldwijde) invloed van de Franse school aan het einde van de 19e eeuw. Het is een dialoog tussen de traditionele Japanse tuin en de Franse stijl die destijds in de mode was. Het park biedt ruimte aan een markt met een diversiteit aan (educatieve) kraampjes. Mensen komen er om te spelen, te eten, een boek te lezen of gewoon onder een boom te zitten.

Groene long

In Bangkok vormt het Lumpini Park de groene long van de stad met een oppervlakte van 56 ha. Lumpini is vernoemd naar de geboorteplaats van Boeddha in Nepal en het park is in 1920 als tentoonstellingsruimte aangelegd door koning Rama. Tegenwoordig wordt het zeer intensief gebruikt door de inwoners van de stad om te joggen, fietsen of rolschaatsen. Anderen zitten op een bankje en slaan dit alles gade. Verder zijn er meerdere plekken in de buitenlucht waar je kunt gewichtheffen, basketballen, en roeien of peddelen in een grote waterpartij. Beoefenaars van Tai Chi, yoga en aerobics zie je overal, maar ook een weekendmarkt en diverse eetstalletjes.

Feng Shui

Beijings Jingshan Park ligt ten noorden van de Verboden Stad op de plek waar al in 1180 een tuin lag. Het bestaat uit een 45 meter hoge heuvel die opgebouwd is uit grond en stenen afkomstig van een in de 15e eeuw rondom de Verboden Stad gegraven gracht. In de traditie van Feng Shui werd de uitgebaggerde grond hier neergelegd als bescherming tegen kwade invloeden (en koude wind) uit het noorden. Lange tijd was het een keizerlijke tuin, maar in 1928 opende het voor publiek. Nu is het park populair om samen muziek te maken, te dansen, gymnastiek te beoefenen, te zingen of de 200 pioenen te bewonderen.

Buitenkamer

De genoemde parken zijn 's nachts voor publiek gesloten om onverlaten geen kans te geven het park te misbruiken. De parken worden goed verzorgd door tuinploegen, waardoor het ondanks de soms grote drukte ook een fijne plek is om te verblijven. In steden van dit formaat zijn de huizen vaak klein en meestal niet voorzien van een buitenruimte. Ruimte is er een schaars goed. Jongeren wonen vaak lang bij hun ouders omdat zij niet de mogelijkheid hebben een zelfstandige woonruimte te kopen of te huren. Het leven speelt zich dan ook voor een groot deel buiten af. Dit in contrast met Nederland. Waar dankzij overheidsbeleid, het buitengebied nooit ver weg en recreatiegroen dus dichtbij is. Waar kortom, de 'noodzaak' om het stadspark als buitenkamer te gebruiken veel minder aanwezig is.

thema
stadsparken

De woudreuzen van het Wilhelminapark in Meppel

Ginkgo biloba, jonge boom. Indien nodig vindt jonge aanplant plaats.

Tekst: Marjan Sorgdrager Fotografie: Natuurbeschermingswacht Meppel e.o.

Midden in Meppel ligt een sieraad, een stadspark ontworpen door landschapsarchitect Leonard Springer (1855-1940). Een comité van notabelen achtte het wenselijk een stadswandelpark met villawijk in te richten aan de oever van het riviertje de Reest, en kon het stadsbestuur tot de noodzaak hiervan overtuigen. Leonard Springer was behalve tuinarchitect een groot liefhebber en kenner van bomen en heesters. Hij heeft het park ontworpen als een levensgrote kijkdoos met vaak intieme uitkijkjes op een mooie boom.

In de zomer van 1918, een tijd van grote armoë, begonnen werklozen met het graven van een vijver van één hectare. Ook zijn toen de meeste bomen geplant, ze zijn nu meer dan volwassen en hebben hun plek als solitair staande woudreus mogen innemen.

Een selectie uit de boomsoorten die te vinden zijn in en rond het Wilhelminapark, volgens de bomenlijst van de gemeente Meppel.

Metasequoia glyptostroboides of watercypres heeft een stamomvang van 2.50 meter en een hoogte van 16 meter.

Tilia x europaea of Hollandse linde kon een stamomvang bereiken van 2.75 meter en een hoogte van 20 meter.

Acer saccharinum of zilversdoorn heeft een stamomvang van 4.12 meter en een hoogte van 13 meter.

Fagus sylvatica 'Pendula' of groene treurbeuk kon uitgroeien tot een omvang van 2.16 meter en een hoogte van 9 meter.

Aesculus hippocastanum 'Baumannii' – witte paardenkastanje. Kon tot het kappen in 2015 (wegens ziekte) uitgroeien tot een stamomvang van 2.76 meter en een hoogte van 18 meter.

Quercus robur – zomereik. Heeft een stamomvang van 2.70 meter en een hoogte van 20 meter.

Platanus x hispanica – plataan. De hoogte en omvang van de verschillende platanen in het park laat de verscheidenheid zien in de groeiwijze van bomen, die op hetzelfde moment zijn geplant. Eén plataan heeft een stamomvang van 3.10 meter en is 14 meter hoog. Een tweede plataan heeft een stamomvang van 2.45 meter en is 16 meter hoog.

Populus alba – zilverpopulier of witte abeel is uitgegroeid tot een stamomvang van 3.20 meter en 25 meter hoog (bij een leeftijd van 68 jaar).

Carya cordiformis of hickorynoot kon een stamomvang bereiken van 2.85 meter en een hoogte van 22 meter.

Verder lezen op internet: Stadsparken

De ontstaansgeschiedenis van parken wordt uitgebreid beschreven door Sandra Den Dulk. Kijk hiervoor op www.cascade1987.nl/bulletins/VolkseStadsparkenDenDulk-BulletinCascade-2013-1.pdf op pagina 11 uitleg van de ontstaansgeschiedenis van het stadspark.

Wilhelminapark Meppel

'Albers adviezen Historische parken' heeft historisch onderzoek naar het park verricht. Het verslag is te lezen op <http://www.historischeparken.nl/images/Publicaties/Wilhelminapark-Informatiegids-Meppel-Albers-Guinee-2003.pdf>.

Theekoepel met beplanting, langs de vijver, van **Rhododendron**.

Aesculus hippocastanum 'Baumannii' nog in volle tooi.

Presentatie Bergmansstudie op 4 november in Oisterwijk

De laatste jaren is in het Tuinjournaal meerdere keren over landschapsarchitect John Bergmans (1892-1980) geschreven. Over een bijzondere villatuin in Bodegraven (maart 2013) en over het Belgische arboretum van de familie De Belder in Essen (december 2014).

Marianne van Lidth de Jeude bracht Cobi Visser, Bergmans' echtgenote, in beeld. Hoe zij vanuit haar artistieke familie-achtergrond en opleiding aan de tuinbouwschool voor meisjes 'Huis te Lande' met kennis en vakmanschap meewerkte aan de publicaties van haar man en het bureau van Bergmans (maart 2014). Hun kantoor hadden zij gevestigd in hotel Bosch en Ven met uitzicht op het ven waar de lichte berken herinneren aan Bergmans' straatbeplanting.

De monografie over Bergmans wordt in 2017 gepubliceerd door de Stichting Bibliografieën en Oeuvrelijsten Nederlandse Architecten en Stedebouwkundigen (BONAS). Hieraan voorafgaand presenteren Marianne van Lidth de Jeude en Johanna Karssen op 4 november de resultaten van hun onderzoek.

Tekst: Marianne van Lidth de Jeude en Johanna Karssen

Oeuvre

Naast een groot aantal villatuinen verzorgde Bergmans in Oisterwijk in de loop der jaren tuinen bij hotels en pensions, bij scholen en voor de rooms-katholieke en hervormde kerk. Ook de beplanting bij het buitenzwembad 'Staalbergven' is van zijn hand. Waarschijnlijk is hij betrokken geweest bij het park van het voormalige pretpark Rommeldam, waarvan hij een korte tijd directeur was. De rozentuin in het park staat zeker op zijn naam.

Openluchttheaters, zoals het Natuurtheater in Oisterwijk, zijn een heus specialisme van Bergmans. In opdracht van de rooms-katholieke kerk, de Staatsmijnen in Limburg en de betreffende gemeenten ontwierp hij door heel Nederland maar liefst zeven openluchttheaters, waarvan er in 2016 nog vier in gebruik zijn. Bergmans koos zoveel mogelijk locaties in een natuurlijke omgeving, waarbij hij bosbeplantingen en hagen als geluidsschermen gebruikte en water tussen toneel en tribune als geluidsdrager. Met beelden (Oisterwijk, Steinerbos), rotspoorten (Valkenburg) of een groots Romeins toneel (Tegelen) werden middeleeuwse, mystieke sferen opgeroepen.

Op 4 november zal het Bergmansonderzoek worden afgesloten met een feestelijke presentatie in Oisterwijk. Een aantal lezingen en een rondwandeling in Oisterwijk zullen u Bergmans laten 'belevén'. Onder andere gaan wij met u het Natuurtheater en de villawijk 't Klompven bezichtigen. Verdere informatie volgt in het volgende nummer van het Tuinjournaal (najaar 2016) en op de website van de Nederlandse Tuinenstichting

Bord langs weg naar Natuurtheater Oisterwijk. Fotografie: Johanna Karssen

Entree Natuurtheater Oisterwijk. Fotografie: Johanna Karssen

Toneel Openluchttheater Tegelen. Fotografie: M.van Lidth de Jeude

Privétuin aan de Keizersgracht.
Fotografie: Peter Kooijman

Dertig jaar open tuinen aan de Amsterdamse grachten

Tekst: Marian Lenshoek

Op 17, 18 en 19 juni zijn meer dan 30 tuinen van zowel particulieren als instellingen in Amsterdam open voor het publiek.

Aan de Amsterdamse grachten, tussen Brouwersgracht en Amstel, zijn die dagen de mooiste tuinen opengesteld. Statige oude bomen, zeldzame planten, fraaie tuinhuisen en zowel klassieke als nieuw aangelegde tuinen zijn te bewonderen in besloten percelen, die zelden voor het publiek toegankelijk zijn. Ook de toegang tot de tuinen door de 17^e en 18^e-eeuwse grachtenhuizen is de moeite waard. U krijgt de unieke kans een wandeling te maken langs de groene oases van de stad. De opbrengst van de Open Tuinen Dagen is bestemd voor het Grachtentuinen Fonds.

Openingstijden: 10.00-17.00 uur.
Toegangspreis: passe-partout € 20,00.
Voorverkoop via de webshop van Museum Van Loon: www.museumvanloon.nl/webshop: € 18,00.
In het passe-partout staan alle adressen met een korte beschrijving.
Verkoop/startadres: o.a. Museum Van Loon, Keizersgracht 672 (www.museumvanloon.nl).
Vanwege stoepen en trappen zijn de tuinen helaas niet toegankelijk voor rolstoelgebruikers.
Honden en kinderwagens worden niet toegelaten.

🌿 groen nieuws 🌿

Open tuinen in Groningen, Drenthe en Noordwest-Duitsland

Tekst: Jannie Bos

Dit voorjaar verscheen de tweejaarlijkse tuinengids van 'Het Tuinpad Op - In Nachbars Garten', met beschrijvingen van 150 tuinen in de provincies Groningen en Drenthe en Noordwest-Duitsland. De gids is zowel Nederlands- als Duitstalig. Nieuwe tuinen worden na aanmelding door een tuinencommissie gekeurd op gastvriendelijkheid, (planten)kennis van de eigenaar, staat van onderhoud en belevingswaarde van de tuin. Na goedkeuring wordt de tuin iedere drie jaar opnieuw bezocht om het niveau van het tuinenbestand op peil te houden.

Behalve het uitgeven van de tuinengids organiseert 'Het Tuinpad Op' tuinen-marathons: speciale weekenden waarin tuinliefhebbers zonder een afspraak te maken de aangesloten tuinen kunnen bezoeken: in het weekend van 18 en 19 juni in Nederland en het weekend van 25 en 26 juni in Duitsland, gevolgd door een herfsttuinenmarathon in het weekend op 1 en 2 oktober. De tuinen die dan opengesteld zijn, vindt u op www.hettuinpadop.nl.

Doel van 'Het Tuinpad Op - In Nachbars Garten' is om bezienswaardige particuliere tuinen in Groningen, Drenthe en het noordwesten van Duitsland voor geïnteresseerd publiek toegankelijk te maken en zo de tuincultuur te bevorderen en grensoverschrijdende contacten te stimuleren.

De tuinengids is verkrijgbaar bij de VVV-kantoren in Groningen en Drenthe en veelal bij aangesloten tuineigenaren. De gids kan ook besteld worden door € 11,00 (€ 7,50 + verzendkosten) over te maken op bankrekeningnummer NL69 INGB 0002 8014 96 t.n.v. penningmeester 'Het Tuinpad Op' te Veendam met de vermelding van uw adres.

De gids kan ook worden besteld via www.hettuinpadop.nl/www.innachbarsgarten.de.

De Eexterhof in Scheemda.
Fotografie: Watze Bokma

De Houtstek in Blijham.
Fotografie: Thea van de Hout

De Tuinerie in Kolham.
Fotografie: Alie Stoffers

Tuingoed Foltz in Meeden.
Fotografie: Andries Bierling

2016 is Von Sieboldjaar

Tekst: Marian Lenshoek

Veel bekende tuinplanten, zoals *Magnolia*, *Azalea*, Japanse esdoorns en *Hosta* waren tweehonderd jaar geleden in West-Europa volstrekt onbekend. Het was de Duitse arts in Nederlandse dienst Philipp Franz Balthasar von Siebold (1796-1866) die de planten uit Japan meebracht en in Nederland introduceerde.

Von Siebold is vooral bekend geworden vanwege zijn onderzoek naar de Japanse flora en fauna. In 2016 is het 150 jaar geleden dat Von Siebold overleed. De Hortus Botanicus en het Von Sieboldhuis, beide gevestigd in Leiden, Tuinen & Arboretum Trompenburg in Rotterdam, het Boomkwekerijmuseum in Boskoop en het Arboretum in Oudenbosch organiseren dit jaar speciale activiteiten en rondleidingen ter ere van Von Siebold.

Zie de websites van de betrokken instanties voor actuele informatie: www.hortusleiden.nl, www.sieboldhuis.org, www.trompenburg.nl, www.boomkwekerijmuseum.nl, www.arboretumoudenbosch.nl

Wisteria uit de *Flora Japonica* (1835)
dat Von Siebold schreef samen met Joseph Gerhard Zuccarini.

Zicht op ovaalvormige gazon vanuit de bestuurskamer.

Priel van Willem C. de Groot met bloemenperk en een jonge *Liriodendron tulipifera* 'Aureomarginatum'.

Impressie van de 'Carrétuin'.

Een groene oase in de Leeuwarder binnenstad

Midden in het oudste gedeelte van Leeuwarden ligt het Nieuw Sint Anthony Gasthuis met tussen de gebouwen een tuin die eigenlijk privéterrein is, maar toegankelijk voor bezoekers.

Tekst en fotografie: Nico Kloppenborg

De geschiedenis van de tuin begint in 1857, dan kopen de voogden van het Oud Sint Anthonygasthuis een herenhuis. Achter het huis ligt een ruime, min of meer L-vormige, stadstuin.

In de beschrijving van deze tuin wordt melding gemaakt van een pleziertuin, moestuin, fruittuin met orangerie, broeibakken, tuinmanswoning en koets-huis met berguimte.

Er is dus ruimte genoeg voor de bouw van een nieuw Gasthuis maar ook voor een grote tuin. Gemeentearchitect Frederik Stoett ontwerpt in een sobere neoclassicistische stijl lage vleugels voor het gewone volk en in villa-achtige uiteinden wonen, 'lieden uit den beschaafde stand, die zich inkochten in het gasthuis'.

Vleugels en 'tussentuinen' krijgen de geslachtsnamen Burmania, Minnema, Auckama, en Wiarda, verwijzend naar weldoeners van weleer.

Tuinontwerp

De tuin bij het Gasthuis is toe te schrijven aan Gerrit Vlaskamp (1834-1906), een bekende naam in Noord-Nederland. De ontwerp-tekening is niet bewaard en van zijn tuinontwerp uit 1868 is bijna niets overgebleven. Een treurbeuk, een paardenkastanje en twee monumentale rode beuken herinneren aan de tijd van de aanleg.

Gerrit Vlaskamp ontwerpt tuinen in de dan modieuze late landschapsstijl. Slingerende paden, gras, bloem- en heesterperken en veel bomen. Een rijke gevarieerde beplanting; hoe exotischer en bonter, hoe mooier. Bewaard gebleven kasboeken van kwekerij Bosgra in Bergum geven een indruk van de soort en hoeveelheid beplanting.

Vijftig jaar later neemt de Friese architect Willem C. de Groot (1853-1939) het stokje over. Hij ontwerpt twee nieuwe mooie tuinkoepels waarvan de ontwerp-tekeningen bewaard bleven. Om de koepels in de tuin te verankeren, doet de nieuw architectonische tuinstijl met gemetselde trapjes, terras, bankjes, pergola's en ook een regelmatig gevormde kleine vijver zijn intrede in de Gasthuistuin. Naast koepels ontwierp de Groot een bloemenkas, volière, rozentuintje, hekken en een tuinmanswoning. De slingerpaden van Vlaskamp zijn waarschijnlijk in deze periode helemaal uit de tuin verdwenen.

Na de Tweede Wereldoorlog ondergaan de tuinen een versobering. Voogden van het Gasthuis ontwerpen nog een buxusparterre rondom een gietijzeren fontein en een labyrint in de stijl van de 16^e-eeuwse Leeuwarder kunstenaar Vredeman de Vries.

De tuin in de 21^e eeuw

Vlak voor de eeuwwisseling wordt besloten om de tuin stapsgewijs te renoveren. Om de sfeer van Vlaskamp terug te krijgen, brengen de ontwerpers Duinker & Kloppenborg waar mogelijk een aantal 19de-eeuwse elementen

aan, zoals niervormige bloemperken, glooiende grasvelden, slingerpaden en wangetjes. In de beplanting is geprobeerd de sfeer van toen terug te halen. Vanwege het bijzondere microklimaat in de binnenstad worden waar mogelijk ook exoten toegepast.

De tuin wordt gekoesterd door bewoners en voogden en door de tuinbaas met liefde en kennis onderhouden. Enkele keren per jaar doen tuincommissieleden, bestaande uit drie voogden, samen met de tuinadviseur en de tuinbaas een tuinronde om het proces van verandering en onderhoud te begeleiden.

Anno 2016 worden het Gasthuis en de tuin geheel gerestaureerd en ook uitgebreid. In de oude tuinen verdwijnen de buxushaagjes en krijgen de 'tussentuinen' een nieuwe inrichting die ook gebaseerd is op de landschapsstijl van Gerrit Vlaskamp.

Dubbel zo groot

Door aankoop en restauratie van een groot aantal historische panden ontstaat ruimte voor de aanleg van een nieuwe grote stadstuin. Deze Carrétuin is modern vormgegeven en gebaseerd op een stegenpatroon dat vroeger dit stuk binnenstad kenmerkte.

Als laatste grote verandering zullen in 2017 de oude tuin en de nieuwe Carrétuin visueel met elkaar verbonden worden. Tuinbezoekers zullen vanaf die tijd kunnen genieten van een unieke tuinwandeling in hartje Leeuwarden.

Nico Kloppenborg is tuinontwerper in Mantgum.

Tuin nr. 41, Open Tuinen Gids 2016
Stichting Sint Anthony Gasthuis
Perkswaltje 1, 8911 EE Leeuwarden
Tel: 058-2124213
e-mail: gasthuis@sintanthoon.nl
internet: sintanthonygasthuis.nl
Geopend dagelijks van 08.00 – 18.00 uur

thema
stadsparken

Rechts: Pad in de Waterpartij dat verandert naar een verlichte hoofdroute van 23 meter breed zonder bomen.

Stad achter de duinen ontwikkelt internationaal stadspark

Tekst: Willem Verhoeven Fotografie: Renet Gunning

De Scheveningseweg in 1681, gravure door Cornelis Elandts. Gemeentearchief Den Haag.

“Oh, Oh, Den Haag mooie stad achter de duinen”, zo gaat het bekende wijsje. De ligging van een van de grootste steden van Nederland vlak bij de zee is uniek. De Scheveningseweg die de stad met de zee verbindt, dateert uit de zeventiende eeuw. De Scheveningse Bosjes zijn een landmark, het Westbroekpark staat bekend om de unieke rozencollectie en in Madurodam kun je weer even kind zijn.

Den Haag is een stad met internationale allure en in het hart van de Internationale Zone wil de gemeente een internationaal stadspark ontwikkelen. Wanneer drie bestaande parken (Scheveningse Bosjes, Waterpartij en Westbroekpark) met elkaar verbonden worden, ontstaat een park van 140 hectare waarin volop ruimte is voor natuur, cultuur, sport en ontspanning. Het conceptplan hiervoor werd in november 2015 door het college gepresenteerd.

Storm van kritiek

Het plan genereerde een storm van kritiek onder de Hagenaars. Op allerlei manieren werd via de sociale media uiting gegeven aan bezorgdheid en vooral boosheid, uitmondend in een alternatief plan . Via de website van de Nederlandse Tuinenstichting kwamen meerdere verzoeken binnen om de protestacties te ondersteunen. Angst voor het nieuwe? De voorstellen werden door de Monumentencommissie nader bestudeerd.

De Scheveningse Bosjes transformeren tot ‘Duintuinen’ met horeca.

De Scheveningseweg krijgt een totaal nieuw profiel vanwege een bredere tram.

Ambitie

In het ‘Ambitiedocument Internationaal Park’ wordt een visie geformuleerd voor 2030. De belangrijkste kernpunten hieruit zijn het samenbrengen van drie parken, het Westbroekpark, de Waterpartij en de Scheveningse Bosjes, door middel van een breed pad waarlangs plaats zal zijn voor rust maar ook voor reuring. Door een universeel programma wordt invulling gegeven aan een jaarronde parkbeleving, gevoed door hoogwaardige natuur. Er komt variatie in beplanting, biodiversiteit en er is aandacht voor cultuurhistorie. Bewoners worden door een communicatiestrategie betrokken in het plan-proces waardoor draagvlak zou moeten ontstaan.

Forse ingrepen

Het plan is zeker ambitieus. Het inspireert om een vernieuwende laag aan te brengen in het geheel, maar de ingrepen zijn erg fors. Zo krijgt het verbindende pad van vijf kilometer door de drie parken heen een totale verharde breedte van 10-11 meter met aan beide zijden boomvrije boszomen van 6,5 meter. De parkingangen worden aantrekkelijker gemaakt en in de vernieuwde duintuinen komt een grote speelvijver. Nieuwe uitspanningen voorzien in uitbreiding van horeca. Cultuurhistorie wordt gezien als inspiratiebron door de Scheveningseweg te transformeren tot een nieuwe laan. Ook om een bredere tram meer ruimte te geven, de bestaande bomen moeten daarvoor gerooid worden. Een zitbank van een kilometer lang benadrukt het lineaire karakter van deze weg. Er wordt een ongelijkvloerse kruising aangebracht aan de Teldersweg. De Waterpartij en de Scheveningse Bosjes worden met elkaar verbonden door een bosbeek met een cascade. De vroegere tuinachtige uitstraling van de parken wordt teruggebracht.

Actie Monumentencommissie

Gelet op de rijkdom aan bouwkundige en groene cultuurhistorische elementen binnen dit hele gebied bevreemdt het de Monumentencommissie dat in het betreffende conceptdocument geen sprake is van uitvoerige groene cultuurhistorische analyse en waardestelling. Het document is hierin niet volledig. Daarnaast start in het betreffende gebied, na totstandkoming van het beheerplan medio 2016, een gefaseerde uitwerking. Dit houdt onder meer

in het voorbereiden van concrete plannen (lees: het kappen van veel bomen). In dit proces zouden cultuurhistorische groene kwaliteiten onomkeerbaar geschaad kunnen worden. Om deze redenen heeft de Monumentencommissie een brief gestuurd aan het college. Hierin is gevraagd een diepgaander cultuurhistorisch onderzoek in te stellen nog voordat een raadsbesluit genomen wordt. Op deze manier zullen zowel de gemeenteraad als de bewoners meer volledig geïnformeerd worden over de gevolgen van dit plan.

Nieuwe gesprekken met de stad

Deze brief en nog 3200 andere reacties hebben er toe geleid dat het college onlangs besloten heeft om het concept-plan opnieuw te bekijken. Er is immers te weinig draagvlak. De reacties worden geïnventariseerd en verwerkt in een rapportage. Op basis van deze rapportage volgt dan een uitgebreide serie gesprekken met de stad die moeten leiden tot een gedragen ‘Ambitiedocument Internationaal Park’ voor de groengebieden en een bijpassend definitief raadsvoorstel.

Na het zomerreces wordt meer informatie gegeven over de voortgang. De Monumentencommissie blijft het proces volgen.

Willem Verhoeven is tuin- en landschapsarchitect en coördinator van de Monumentencommissie voor Zuid-Holland, Noord-Brabant, Zeeland en Limburg.

Interessante website in dit verband: www.schoenendoos.eu/digikaart-34.htm.

NTs-EXCURSIES ZOMER 2016

Deze zomer heeft de Nederlandse Tuinenstichting weer een aantal bijzondere excursies georganiseerd voor haar donateurs.

ROTTERDAM: LEUVEHOOFD PARK

De stad Rotterdam is de laatste jaren intensief bezig om het centrum groener en aantrekkelijker te maken. De metamorfose van de Maaskades tot Leuvehoofd Park, die plaatsvond in de jaren 2010 en 2012, is daar een spectaculair voorbeeld van. Asphalt en beton zijn weg en waar eens auto's geparkeerd stonden, staan nu bomen en groeien bijzondere combinaties van vaste planten. De tweedeling tussen bebouwing en waterkant, veroorzaakt door de auto's, is opgeheven. Het drie kilometer lange waterfront van de Maastunnel tot en met de Willemsbrug is een aantrekkelijk groen gebied om te wandelen en te fietsen: Rivieroevers, of ook wel Riverside Park, dan wel Leuvehoofd Park genoemd.

Lappendeken

De ontwerpers moesten inspelen op grote onderlinge verschillen in de omgeving, zoals een drukke weg, een park en de bebouwing, en daarnaast uiteraard de functie (evenementen of juist een oase). Een lappendeken langs de Maas? “Nee hoor,” stelde gemeentelijk landschapsarchitect Monique Marijnissen, in de lokale pers toen ze aan het project begon. “Door materialen op elkaar af te stemmen en door gebruik van veel groen wordt het één geheel. Volgens onderzoek voelen mensen zich prettiger in een groene omgeving. En er is veel vraag naar vanuit de Rotterdammers.” (zie *Binnenstadskrant* maart 2010).

Fascinerend contrast

Voor het ontwerp van de beplanting koos de gemeente voor Piet Oudolf, de beroemde landschapsarchitect en plantenman, bekend van de inrichting van de High Line in New York. Hij is verantwoordelijk voor de beplanting op de Westerkade, het Willemsplein en het Leuvehoofd. Het zal niet verbazen dat we daar veel van zijn favorieten tegenkomen, zoals *Helenium*, *Echinacea*, *Sedum* en diverse soorten grassen. Het is het stoere ontwerp in combinatie met deze fijnzinnige beplanting, afgezet tegen het hypermoderne Rotterdam dat voor een fascinerend contrast zorgt. U kunt het gaan zien met de NTs op 27 augustus a.s.; zie hierna voor het komende Excursieprogramma.

FRIESLAND: TUINIEREN OP DE GRENS VAN NATUUR EN CULTUUR
ZATERDAG 25 JUNI 2016 (BUSEXCURSIE)

Met passie werken aan een duurzamer samenleving staat centraal bij deze excursie in Zuidoost-Friesland. 's Ochtends bezoeken we de Cruydt-Hoeck, kwekerij van inheemse wilde plantenzaden, en de Tuinen van Weldadigheid, een bijzondere ecologische groentetuin. Na de lunch gaan we naar de Eco-kathedraal van Louis Le Roy, voorloper van de huidige *guerrilla-gardening*-beweging. De dag wordt afgesloten in Oldeholtgade: een natuurlijke tuin waar planten 'gecontroleerd' hun gang mogen gaan.

NTs-donateurs en één introducté € 58,- p.p.; niet-donateurs € 63,- p.p.
Tijd: 9.30-17.00 uur. Vertrek- en eindpunt: station Wolvega.

DRIE TUINEN ROND EINDHOVEN
ZATERDAG 9 JULI 2016 (BUSEXCURSIE)

Drie fraaie, zeer verschillende tuinen in het buitengebied van Eindhoven bezoeken we op 9 juli. Vanuit Lierop vertrekken we richting Nuenen voor een tuin met heel verschillende gezichten, waaronder mediterrane en Japans; daarnaast ook een formeel gedeelte en diverse borders op kleur. In Maarheeze bezoeken we de parkachtige Tuinhetbos, dat onderdeel uitmaakt van het landgoed Kammersven. Terug in Lierop staat een nog jonge tuin op het programma: boerenland veranderd in een glooiende, zeer gevarieerde tuin. De dicht beplante borders met grote kleurvlakken zijn heel verrassend.

NTs-donateurs en één introducté € 45,- p.p.; niet-donateurs € 50,- p.p.

Start en eindpunt: Lierop (voor OV-reizigers is een oplossing bedacht).

Tijd: 10.00-17.00 uur.

De Tuinhetbos. Fotografie: W. Guns

ROTTERDAM URBAN GARDENING
ZATERDAG 27 AUGUSTUS 2016 (BUSEXCURSIE)

Net als New York, Londen en Berlijn is Rotterdam al jaren bezig met urban gardening/farming. We bezoeken o.a. de community garden De Bajonet-tuin, de Voedseltuin aan de Keileweg en de recentelijk vergroende Maas-oever, waartoe het Leuvehoofd Park behoort (zie hiervoor). Lunch in een van Europa's grootste stadslandbouwbedrijven: 'Uit je eigen Stad', midden in het havengebied. We wandelen door het bijzondere Dakpark bij de Vierhavenstraat, in 2013 geopend, op een 1,2 km lange winkelboulevard. Slotakkoord op Nederlands eerste grote oogstbare dak, de Dakakker aan de Schiekade.

NTs-donateurs en één introducté € 55,- p.p.; niet-donateurs € 60,- p.p.

Start en eindpunt: Station Rotterdam CS. Tijd: 9.30-17.00 uur.

Voor meer informatie over de excursies en voor aanmelding zie: tuinenstichting.nl. Aanmelden kan ook telefonisch bij het NTs-bureau: 020 623 50 58 (ma, di, wo 10-13 uur).

Een zonnige dag in het Leuvehoofd Park. Fotografie Peter Schmidt

De Dakakker aan de Schiekade, Rotterdam. Fotografie: Walter Bauman

Tekst: Michiel Plomp

De Tuinen van Weldadigheid: langs de vijver.

Fotografie: Jolanda Loonstra

De Tuinen van Weldadigheid: geneeskrachtige kruiden.

Fotografie: Jolanda Loonstra

Er stond een vrouw in de tuin

Over de rol van vrouwen in het Nederlandse landschap

Er stond een vrouw in de tuin is een bundel prettig leesbare essays die tezamen één lange en boeiende wandeling door de Nederlandse tuingeschiedenis vormen, waarbij de vrouw als gids is gekozen.

Tekst: Anne Mieke Backer

Er stond een vrouw in de tuin
Over de rol van vrouwen in het Nederlandse landschap

€ 27,90
ISBN/EAN: 978-90-6906-048-4

Verkrijgbaar in de reguliere boekhandel,
bij bol.com of bij www.dehefpublishers.nl

Ook verkrijgbaar als e-pub

Maar het boek laat zich omgekeerd ook lezen als een levendige geschiedschrijving van de Nederlandse vrouw vanuit het perspectief van de tuin. Wie dus enerzijds in tuingeschiedenis is geïnteresseerd, maar ook graag leest over de levens van historische vrouwen, zal aan dit boek, dat bovendien vol staat met kleurenafbeeldingen, veel plezier beleven.

Paradijs

De omslag, die een uitsnede toont van Eva in de paradijs tuin met een blad van de Hollandse linde, is doelbewust gekozen. Ik vraag me namelijk af waarom ons altijd is verteld dat door toedoen van één vrouw het paradijs verloren is gegaan, en waarom er zo weinig aandacht is voor de paradijzen die sindsdien door Nederlandse vrouwen zijn gecreëerd. Het boek gaat niet alleen over vrouwelijke tuin- en landschapsarchitecten, maar ook over naamloze boerinnen die hun kennis van bloemen en planten doorgaven aan hun dochters, over prinsessen en rijke grootgrondbezitters die het landschap naar hun hand zetten, pioniersters met tulpenbollen, burgerdames en zelfs hoeren die in de groene beschutting van parken hun diensten aanboden. Beginnend bij de eerste landbouwculturen rond 5000 jaar voor onze jaartelling, eindigt het bij de actualiteit van internationaal bekende Nederlandse groenontwerpsters en het nieuwe 'stadstuinieren' in de metropool.

Drijfveren

Met grondige kennis van het vakgebied bied ik de historie van de tuin- en landschapsarchitectuur verdieping en verrijking. Steeds duidelijker bleek mij dat de kunsthistorici zich te lang hebben beperkt tot onderzoek naar de tuinontwerper, de opdrachtgever en de gesigeneerde plattegrond: een 'Bermuda-driehoek' waarin de rol van de vrouw verdween. Maar door het lezen en bestuderen van onder meer talloze brieven en dagboeken, en door het afnemen van interviews kon wel een beeld worden gevormd van het aandeel van vrouwen en vooral van wat hun drijfveren waren.

Zoektocht

Zo werd het onderzoek voor dit boek steeds meer een zoektocht naar het antwoord op de vraag wat de beschreven vrouwen op hun specifieke stukje aarde hebben gezocht. En wat zij er tot op de dag van vandaag hebben gevonden. Sommige van hen zagen tuinieren als een oefening in

De 'gelukkige huisvrouw' in de tuin: uit Eva het Rijk der Vrouw 1953.

Hoe elegant te blijven tijdens het tuinieren, uit het etiquetteboek van Matilda Anne Mackarness 1876.

Jacoba Hingst, oprichtster van Huis te Lande, tuinbouwschool voor meisjes te Rijswijk in 1907. Bron: Wageningen UR Speciale Collecties.

beschaving, bijvoorbeeld tegenover het geweld van oorlog. Anderen gebruikten hun tuinen om te pronken en daarmee de macht van de familie te vergroten, of juist om zich af te zonderen van de beslommingen van alledag. Vaak was een tuin pure noodzaak om de dagelijkse dis op tafel te krijgen. Maar zelfs in de anonieme nuttuinen speelden bloemen, die kleur konden geven aan de hoogtijdagen van het leven, een belangrijke rol. Naarmate de geschiedenis voortschreed, veranderde niet alleen het begrip 'natuur', maar parallel daaraan de opvatting over de 'vrouwelijke natuur'. Ook aan de zogenoemde 'passieve' rol, waarbij vrouw en tuin als metafoor worden gebruikt, besteedt het boek aandacht. Bijvoorbeeld bij de middeleeuwse *hortus conclusus*, die vaak niet meer was dan een buitenruimtelijke kuisheidsgordel van de edelvrouw. Het boek laat zien dat - mede dankzij het in 1907 door twee idealistische dames opgerichte 'Huis te Lande' - in feite pas in de twintigste eeuw, vrouwen zich beroepsmatig bewegen op het gebied van de tuinkunst. Aanvankelijk schoorvoetend en zeker

Anne Mieke Backer studeerde kunstgeschiedenis. Zij was werkzaam als buitenruimtelijk ontwerper. In 1980 begon zij met Arij de Boode Uitgeverij De Hef publishers, een projectuitgeverij voor architectuur, vormgeving en tuinarchitectuur.

niet gestimuleerd door hun mannelijke collega's, wordt tuin- of landschapsarchitect voor vrouwen dan pas een serieus beroep.

Tot slot rijst de vraag of tuinieren nog past in het moderne leven, of dat juist in tijden van stress of crisis het bewerken van een stukje grond uitkomst biedt. Hoopvolle projecten tonen percelen waar het werken in de tuin als een verbindend element fungeert tussen hoogopgeleide autochtone vrouwen en vrouwelijke nieuwkomers, die hun planten- en kruidenkennis in het land van herkomst van een moeder of grootmoeder hebben meegekregen. Precies zoals talloze naamloze vrouwen in de Nederlandse tuingeschiedenis.

Op 19 juni houdt Anne Mieke Backer een lezing over vrouwen in de tuinkunst in Boekhandel Broese in Utrecht. Raadpleeg voor nadere informatie: <http://www.libris.nl/broese/agenda/>.

Op 26 juni 2016 houdt Anne Mieke Backer een lezing in de kerk van Klein Witsinge in Winsum (Groningen). Zie voor meer informatie: www.decultureleonderneming.nl.

Raadpleeg voor volgende programmaonderdelen de updates op www.dehefpublishers.nl/actueel.

DE VERGETEN TUIN VAN SISSINGHURST

Sissinghurst heeft één vergeten tuinkamer. Verscholen achter de noordmuur van de Witte Tuin bevindt zich een kleine besloten tuin waar niemand komt. Dit tuindeel ligt in een laagte: het droge verlengde van de gracht.

De ruimte deed Harold Nicolson kennelijk aan een begraafplaats denken, getuige de eerste naam die hij er aan gaf: ‘The Cemetery’. Heel toepasselijk bij een kerkhof plantten de Nicolsons hier de conifeer *Cupressus macrocarpa*. Ze verbonden de Witte Tuin met deze ‘Macrocarpa Garden’ door een trap en omzoomden haar met een haag van haagbeuk. Maar deze coniferen deden het niet al te best en de tuin werd een *Phlox*-tuin, met een grote *Phlox*-border in de noordwesthoek en een zakdoekenboom op het met margrietjes bezaaide grasveld. In 1962 overleed Vita Sackville-West, Sissinghurst werd overgedaan aan de National Trust (NT) in 1967 en in 1968 overleed ook Harold. Hun zoon Nigel nam samen met een NT-tuinadviseur en de twee tuinbazen Pam en Sibylle de beslissingen. In enkele jaren tijd werd deze intieme tuin ontmanteld. De trapstenen werden gebruikt als basis voor de Gazebo in de boomgaard. De borders en de boom verdwenen, en het bordje ‘private’ bij de toegang deed de rest. Nu hebben we besloten om Harolds geliefde ‘Little North Garden’ weer nieuw leven in te blazen. Hoe we dit gaan doen en meer over ‘The Little North Garden’ leest u in de blog.

Monique Wolak is tuinhistorica en landschapsarchitect en als zodanig werkzaam bij de National Trust op Sissinghurst Castle Garden. Ook heeft zij haar eigen adviesbureau in Nederland.

BLOG MONIQUE WOLAK OVER SISSINGHURST VANAF NU TE VOLGEN OP DE NTS-SITE

Monique werkt sinds januari 2014 voor de National Trust op Sissinghurst Castle Garden. Hier heeft zij haar droombaan gevonden in het assisteren van tuinbaas Troy Scott-Smith met alle onderzoek naar hoe de tuin zich heeft ontwikkeld, met ontwerpen en met adviseren over gewenste toekomstige ontwikkelingen. Ook maakt ze iedere dag tijd om daadwerkelijk in de tuin zelf te werken. Via een blog op de website van de NTs is Monique Wolak vanaf nu wekelijks te volgen.

Monique en Troy willen de romantische Arts & Crafts-sfeer van Vita Sackville-West weer terugbrengen in de tuin. Ze hebben hun programma hiervoor *Revitalizing Vita* genoemd. Een van de onderwerpen die momenteel gerealiseerd wordt, is het terugbrengen van een vergeten tuin. In dit Tuinjournaal vast een voorproefje van haar werkzaamheden op Sissinghurst.

BESTUUR NTS
Beline Geertsema-Key, voorzitter, Robertien Aberson, project sociaal tuinieren, Lara de Graaf, secretaris Hein Krantz, vice-voorzitter, Gea de Groot-Op den Brouw, juridische zaken/penningmeester, Emilie Horst-Goossens, public relations, Michiel Plomp, excursiecommissie, Annemiek Tromp, monumentencommissie

KASCOMMISSIE
Henk Gentis en Jennie Kempenaar-van Ittersum

MONUMENTENCOMMISSIE
Annemiek Tromp, voorzitter, Christie Weduwer, secretaris, Piet Bakker, Henk Barkhof, Carolien Binneveld, Jan-Willem Edinga, Hanny van der Heide, Mariël Kok, Carla Scheffer, Willem Verhoeven

EXCURSIECOMMISSIE
Michiel Plomp, voorzitter, Marjorie Gisolf, Roswitha Kleipool-De Regt, Dienneke Onderdelinden, Jolien Veldhuizen, Ysk Vondeling, Lisette van Zandvoort-Gerritsen

OPENTUINENCOMMISSIE
Gonne Doorman-van den Wall Bake, voorzitter, Anneke van Apeldoorn, Marianne Bielders-Bergmans, Rita Bergshoeff-den Breeje, Beline Geertsema-Key, Brigitte Gentis-van Dam Merrett, Lietje de Vree-van den Bergh

PUBLICATIECOMMISSIE
Johanna Karssen, Marianne van Lidth de Jeude, voorzitter, Honey Wolff

REDACTIE TUINJOURNAAL
Marian Lenshoek, hoofdredacteur, Marjan Sorgdrager, Korneel Aschman, Martje van den Bosch, Lara de Graaf, Ronald van Immerseel, Martin Knol, Éva Kovács, Julia Voskuil, Anne Wolff

COMMISSIE SOCIAAL TUINIEREN
Suzanne Kooij, projectleider, Robertien Aberson, Marilies Jacobs, Wendy Molenaar, Suze Peters, Riet Ursum, Carlo de Waal

COMMISSIE WEBSITE
Suzanne Kooij, Hanneke Jelles

BUREAU NTS
Suzanne Kooij, hoofd bureau, Josje Engel, Ellen Kickhefer, Marleen Kooij
Het bureau van de NTs is bereikbaar op maandag, dinsdag en woensdag van 10-13 uur.

ADVISEURS GROEN ERFGOED
Groningen: Stieneke van der Wal, Friesland: Rita Mulder-Radetzky; Drenthe: Thea Brouwer, Overijssel: Conny den Hollander, Gelderland: Henk Barkhof, Sjef Hendriks, Hanny van der Heide, Carla Romijn-Schütte, Utrecht: Mariska de Boer, Noord-Holland: Piet Bakker, Peter van den Bos, Noord-Holland (Amsterdam): Anneke Athme, Juliet Oldenburger, Zuid-Holland (Den Haag e.o.): Joost Gieskes, Zuid-Holland (overig): Inge Castelijin, Zeeland: Nelleke van der Feltz-van Heumen, Noord-Brabant: Daniëlle Hulsebos, Willem Verhoeven, Carien van Bostel, Limburg (noord, incl. Land van Cuijk en Rijk van Nijmegen): Anneke Meijsen, Limburg (Midden en Zuid): Fon Habets, Mauk Driessen

COLOFON
33e jaargang, nummer 2, juni 2016. Een uitgave van de Nederlandse Tuinenstichting. Verschijnt 4x per jaar. ISSN 1382 - 2659. Oplage: 3.100 exemplaren
Redactie: Redactiecommissie Tuinjournaal
Eindredactie: Hanneke Prins
Vormgeving: MAT ONTWERP BNO, Den Haag
Druk: Drukkerij Ten Brink, Meppel

NEDERLANDSE TUINENSTICHTING
Nieuwezijds Kolk 28 1012 PV Amsterdam, t 020 623 50 58
Postbus 11692, 1001 GR Amsterdam
Website: www.tuinenstichting.nl E-mail: info@tuinenstichting.nl
Giro 559 54 46 (ING Bank) IBAN NL28 INGB 0005595446 / BIC INGBNL2A

GEEF MEER OM GROEN!

STEUN DE NTs VIA EEN PERIODIEKE SCHENKING

Het in stand houden van bijzondere tuinen en parken is hard nodig, nu en in de toekomst. Daarom doen onze donateurs al jarenlang een gift aan de Nederlandse Tuinenstichting. De Belastingdienst maakt het nu heel eenvoudig om via een periodieke (jaarlijkse) schenking tot tweemaal zoveel geld aan de Nederlandse Tuinenstichting te doneren, terwijl het u toch niets extra kost! Wie wil dit nu niet?

MEER SCHENKEN VIA BELASTINGVOORDEEL

U hoeft nu geen notariële akte meer te laten opmaken. Maak zoals zo velen gebruik van de nieuwe regeling en zet uw huidige jaarlijkse donatie om in een periodieke schenking voor minimaal 5 jaar. Dat kan snel en eenvoudig via onze website.

MEER WETEN?

Uitgebreide informatie vindt u op onze website. Voor al uw vragen over periodiek schenken en fiscale voordelen kunt u contact opnemen met ons bureau op 020 623 50 58, info@tuinenstichting.nl.

GEEF MEER OM GROEN

WWW.TUINENSTICHTING.NL

TOT TWEEMAAL ZO VEEL DONEREN AAN DE NTs TERWIJL HET U TOCH NIETS EXTRA KOST!

DONATEURS

VAN DE NEDERLANDSE TUINENSTICHTING KRIJGEN

10% KORTING

OP AANKOPEN BIJ DE WILTFANG BOVEN € 50

10% korting op aankopen boven € 50

NTs donateurs ontvangen bij de Wiltfang 10% korting op uitgaven boven de € 50.

Hoe werkt het? Ga naar onze website:

via deze link: <http://www.tuinenstichting.nl/open-tuinen/tuinproducten/>

of zoek op onze website naar 'duurzame tuinproducten'.

Als donateur kunt u dan inloggen en meteen naar de webshop van de Wiltfang gaan om met korting te winkelen.